

РОЗДІЛ II

Економіка й управління національним господарством

УДК 504.064.4

Геліч Наталія,
кандидат економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра аналітичної економіки та природокористування;
м. Луцьк; e-mail: nataligelich@gmail.com

Шевчук Ірина,
магістр, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра аналітичної економіки та природокористування;
м. Луцьк; e-mail: irinashevchuk07@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-04-28-32>

ПРОГНОЗУВАННЯ СТАНУ ПРОБЛЕМ УТИЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні принципи поводження з відходами в Україні, проаналізовано сучасний стан та наявні проблеми утилізації й переробки відходів, запропоновано напрями їх розв'язання, з'ясовано домінуючі недоліки законодавчої бази, організаційної та інформаційної структури у сфері поводження з відходами, висвітлено основні аспекти Національної стратегії поводження з відходами й наслідки її затвердження в Україні, проведено оцінку європейської практики в цій сфері та можливості її проведення в нашій країні. Доведено, що екологічна безпека, у тому числі правильна утилізація відходів, є складовою частиною ефективного економічного розвитку.

Ключові слова: відходи, утилізація, утилізація відходів, управління відходами, поводження з відходами, сфера поводження з відходами.

Геліч Наталія,
кандидат экономических наук, доцент,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра аналитической экономики и природопользования;
г. Луцк; e-mail: nataligelich@gmail.com

Шевчук Ирина,
магистр, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра аналитической экономики и природопользования;
г. Луцк; e-mail: irinashevchuk07@gmail.com

Прогнозирование состояния проблем утилизации и переработки отходов в Украине

В статье рассматриваются основные принципы обращения с отходами в Украине, анализируются современное состояние и имеющиеся проблемы утилизации и переработки отходов, предлагаются направления их решения, устанавливаются доминирующие недостатки законодательной базы, организационной и информационной структур в сфере обращения с отходами, освещаются основные аспекты Национальной стратегии обращения с отходами и последствия ее утверждения в Украине, проводится оценка европейской практики в данной сфере и возможности ее проведения в нашей стране, доказывається, что экологическая безопасность, в том числе правильная утилизация отходов, является составляющей эффективного экономического развития.

Ключевые слова: отходы, утилизация, утилизация отходов, управление отходами, обращение с отходами, сфера обращения с отходами.

Gelich Natalia,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Lesia Ukrainka Eastern European National University,
Department of Analytical Economics and Nature Management;
Lutsk; e-mail: nataligelich@gmail.com

Shevchuk Irina,
Master's degree, Lesia Ukrainka Eastern European National University,
Department of Analytical Economics and Nature Management;
Lutsk; e-mail: irinashevchuk07@gmail.com

Forecasting the State of Waste Disposal and Recycling Problems in Ukraine

The article deals with the main principles of waste management in Ukraine, analyzes the current state and existing problems of utilization and recycling of wastes, proposes directions for their solution, identifies the deficiencies of the legislative base, organizational and information structure in the field of waste management, highlights the main aspects of the National Strategy waste management and the consequences of its approval in Ukraine, evaluation of European practice in this field and the possibility of its implementation in our country, it is proved that eco tech safety, including proper disposal of waste is part of the economic development.

It has been determined that in order to create a successful management system in the field of waste management, it is necessary to reform not only the legislative base but also the organizational structure, but to reduce the risk of a negative impact on the health of the population and the environment is needed in the initial stages, based on the principles of hierarchy and Neighborhood. It was found that improvement of the current state of waste management can be achieved by minimizing already existing waste and optimizing the possibilities of further processing, recycling for new wastes. It is also decided to include mining, chemical, metallurgical, machine-building, fuel and energy, construction, as well as agro-industrial complex enterprises in the main sources of waste generation. It is noted that the lack of technical possibilities for the reprocessing or disposal of certain types of waste is a prerequisite for the occurrence of uncontrolled emissions and utilization. In the end, the main directions for improving the current situation were to increase the amount and improve the quality of waste collection and to create waste recovery facilities, their recovery and utilization as soon as possible, in accordance with the latest technical standards.

Key words: waste, utilization, waste management, waste management, waste management, waste management.

Постановка проблеми. Сучасний стан поводження з відходами в Україні перебуває в незадовільному стані та потребує значних змін і реформ.

Основними негативними аспектами у сфері поводження з відходами є відсутність об'єктів із їх утилізації, недостатній контроль за навколишнім природним середовищем, нестача досвіду та належної практики щодо управління відходами, неефективність законодавчої бази, наявність незаконної утилізації відходів і створення стихійних звалищ, а також значні перешкоди у фінансуванні та організаційній структурі.

Мета статті – дослідження проблем утилізації відходів в Україні та розробка напрямів їх розв'язання.

Поставлена мета потребує виконання низки взаємозалежних завдань:

- проаналізувати сучасний стан сфери поводження з відходами в Україні;
- дослідити наявні проблеми утилізації та переробки відходів;
- проаналізувати організаційну й інформаційну структури системи управління відходами;
- провести оцінку недоліків законодавчої бази в цій сфері;
- розробити напрями розв'язання з'ясованих проблем та недоліків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема поводження з відходами є особливо актуальною для сучасного стану України, саме тому розкривається в напрацюваннях багатьох учених. Теоретичних та практичних аспектів розв'язання наявних проблем щодо утилізації й поводження з відходами в Україні та світі стосуються праці багатьох науковців, зокрема Т. Харченко, Ю. Сагайдак, М. Романів, В. Петрука й ін.

Виклад основного матеріалу. Питання поводження з відходами слід віднести до низки найбільш важливих екологічних, соціальних і, звісно, економічних проблем сучасності, оскільки в нинішніх умовах господарювання особливо актуальний стан навколишнього природного середовища та його забруднення внаслідок техногенного навантаження.

Спираючись на успішний міжнародний досвід, можна сказати, що сучасна система поводження з відходами повинна керуватися певними принципами, а саме:

1. «Ієрархія відходів». Особливістю є його залежність від доступності та фінансової незалежності.
2. «Забруднювач платить». Відповідно до нього, відшкодування всіх витрат суспільству з урахуванням зовнішніх витрат для захисту навколишнього природного середовища бере на себе той, хто скидає відходи й тим самим забруднює довкілля.
3. «Користувач платить» (принцип доступності). Користувачі зобов'язуються компенсувати всі витрати, пов'язані з утилізацією відходів, за умови, що вартість таких послуг буде доступною для них.
4. «Фінансова автономність». Передбачає наявність необхідних грошових потоків щороку. Разом із принципом доступності впливає на визначення реальних цілей та структуру системи загалом (її масштаб, об'єм і порядок взаємодій).
5. «Уключення приватного сектору». Задля збільшення ефективності послуг поводження з відходами необхідне залучення приватного сектору, який зможе мобілізувати фінансові інвестиції та поділитися промисловим досвідом у цій сфері. З урахуванням нинішньої обмеженості доступу до міжнародних грантів із фінансування, доступ до капітальних витрат є надзвичайно важливим.
6. «Сусідство». Слідуючи цьому принципу, відходи потрібно утилізувати якнайближче до джерела їх утворення.
7. «Самодостатність». У зміст покладено положення, згідно з яким уся діяльність, пов'язана з відходами, має підпорядковуватися складній рівнозначній системі, що виведе країну на самостійний шлях у сфері управління відходами та допоможе віднайти найкращу технологію щодо поводження з ними.
8. «Сталий розвиток». Розвиток країни сьогодні не повинен впливати на потреби майбутніх поколінь. Усі системи управління відходами мають відрізнятися доступністю для суспільства, незалежно від часу.
9. «Інтеграція». Пояснює, що невід'ємними складниками сталого розвитку є ефективна природоохоронна діяльність.
10. «Обережність». Цей принцип закликає вживати деяких заходів обережності, якщо простежується можлива загроза навколишньому природному середовищу, навіть коли факти, що підтверджують імовірність виникнення загрози, відсутні.

Для створення успішної системи управління у сфері поводження з відходами потрібно реформувати не лише законодавчу базу, але й організаційну структуру.

Знижувати ризик виникнення негативного впливу на здоров'я населення та навколишнє природне середовище потрібно на початкових стадіях, опираючись на принципи ієрархії й сусідства. Покращити сучасний стан поводження з відходами можна за допомогою мінімізації вже наявних відходів та оптимізувавши можливості подальшої переробки, вторинного використання для нових відходів. Таких механізм буде корисним не лише з екологічного погляду, але й з економічного.

Основою всієї системи управління відходами та її економічних інструментів слугує Закон України «Про відходи», відповідно до якого фінансування всіх заходів у сфері поводження з відходами відбувається за рахунок власників та виробників відходів, а також залучаються кошти відповідних фондів з охорони навколишнього середовища, місцевих бюджетів, благодійних внесків від підприємств, організацій, установ, громадських об'єднань і громадян окремо.

Фундаментальним у державній системі охорони довкілля в нашій країні є цільове фінансування, що відбувається за допомогою автоматичного розподілу грошових потоків для субсидування природоохоронних витрат, за відповідними правилами.

Наприкінці минулого року уряд України затвердив Національну стратегію поводження з відходами, яка передбачає впровадження принципів циклічної економіки та розширеної відповідальності виробників. Така стратегія успішно працює у 26 країнах Європейського Союзу й мотивує бізнес до зниження кількості утворення відходів, зацікавленості в їх переробці та мінімізації їх накопичення.

Європейський принцип розширеної відповідальності виробників, який почав свою дію в Україні, започаткувавши сортування сміття з 1 січня 2018 р., сприятиме послабленню навантаження на місцеві бюджети й дасть змогу зменшити кількість відходів, які потрапляють на полігони та звалища.

Слід зазначити, що у 2017 р. на переробку спрямовано лише близько 4 % побутового сміття, а 96 % відправили на полігони твердих побутових відходів, стихійні сміттєзвалища, придорожні лісопосадки тощо.

Сучасна ситуація досить невтішна, щороку в Україні неабияк зростають обсяги накопичених відходів, а разом із ними й кількість сміттєзвалищ та полігонів, що, у результаті, призводить до погіршення санітарно-гігієнічного стану населених пунктів. Нині на території нашої країни акумульовано понад 36 млрд т відходів (у розрахунку на 1 км² території припадає близько 50 тис т, із яких на утилізацію відправляється лише 30 % промислових та 5 % побутових відходів).

Наразі Україна є однією з країн із найвищими абсолютними обсягами утворення та накопичення відходів. Кожного року їх кількість збільшується на 700–730 млн т, третю частину яких становлять відходи від розробки родовищ корисних копалин. Стосовно поверхневих сховищ, то накопичення на їх території складають понад 25 млрд т. Якщо розрахувати кількість накопичення на 1 км², то це сягне показника близько 40 тис. т. Площа земель, що зайнята різними видами звалищ, дорівнює 160 тис. га. Велику частку також становлять відходи, пов'язані з хімічно-металургійною переробкою сировини та машинобудівною галуззю.

Отже, до основних джерел утворення відходів належать підприємства гірничорудного, хімічного, металургійного, машинобудівного, паливно-енергетичного, будівельного, а також агропромислового комплексів.

Основний метод поводження з побутовими відходами в Україні – це їх захоронення на полігонах, які здебільшого вже й так переповнені, саме тому й постає проблема накопичення відходів, яка потребує першочергового розв'язання.

Незважаючи на те, що існування полігонів негативно позначається на стані навколишнього середовища, ліквідація наявних сміттєзвалищ призведе до значних та неконтрольованих витрат у недалекому майбутньому. А сучасний стан країни не спроможний виконати механізм фінансового контролю, який би зміг акумулювати необхідні кошти. Зазначимо, що приватні інвестиції у сферу утилізації відходів дуже обмежені, оскільки відсутні належні умови й гарантії захисту для іноземних інвесторів.

Значні недоліки простежуємо в інформативній базі, що стосується системи управління відходами, оскільки наявна документація та звітність не повністю охоплюють відповідні аспекти всіх стадій існування відходів, починаючи з їх утворення й закінчуючи утилізацією та видаленням.

Висновки. Урахувавши всі аспекти поводження з відходами в Україні та проаналізувавши систему управління ними, можна виділити певні напрями покращення сучасної ситуації. Отже, потрібно:

- збільшити величину та покращити якість збирання відходів;
- якнайшвидше створити можливості для очистки відходів, їх відновлення й утилізації, відповідно до останніх технічних стандартів;
- мінімізувати ризики, пов'язані зі здоров'ям населення та безпекою навколишнього природного середовища, від розповсюдження й/або появи нових стихійних сміттєзвалищ;
- реформувати законодавство та чітко регламентувати систему відповідальності за його порушення, відповідно до зобов'язань, зазначених в Угоді про асоціацію з ЄС;
- посилити інституційний вплив окремо щодо кожного територіального рівня;
- перевірити достовірність і доступність даних стосовно виробництва, очищення й утилізації відходів різних видів;
- створити необхідні умови для залучення іноземних інвестицій, а також популяризувати принципи «забруднювач платить» та «розширеної відповідальності виробників»;
- підвищити рівень освіченості й екологічної свідомості населення у сфері управління відходами, залучити суспільство до розв'язання проблем, пов'язаних з утилізацією відходів на рівні країни.

Слід пам'ятати, що саме нестача технічних можливостей для переробки чи утилізації певних видів відходів є передумовою для виникнення неконтрольованих викидів та утилізації. Не можна недооцінювати участь населення в загальній системі поводження з відходами, а це означає, що своєчасна проінформованість громадян може вберегти нашу країну від багатьох негативних аспектів і покращити екологічну ситуацію в цілому.

Джерела та література

1. Доскіч В. Сортування сміття в Україні: вийти на новий рівень. *Інформаційне агентство УНІАН*. 2016. URL: <http://ecology.unian.ua/1327494-sortuvannya-smitty-a-v-ukrajini-viyti-na-noviy-riven.html>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

3. Про відходи: Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98-ВР. Редакція від 18 груд. 2017 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98>
4. Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами: Закон України [прийнято ВР 14 верес. 2000 р. № 1947-III]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1947-14>.
5. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лист. 2017 р. № 820-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017>
6. Романів М. В. Проблеми утилізації сміття в Україні. URL: <http://intkonf.org/romaniv-mv-problema-utilizatsiyi-smittya-v-ukrayini/>
7. Сміття у світі та Україні. URL: <https://sites.google.com/site/smittaushvitaukraieni/assignments/home-workforweekof october25th>
8. Управління відходами/Міністерство екології і природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua/timeline/Vidhodi-ta-nebezpechni-rechovini.html>

References

1. Doskich V. (2016) Sortuvannya smittja v Ukraini: vyjty na novyj rivenj [Sorting garbage in Ukraine: get to the next level]. UNIAN. Retrieved from <http://ecology.unian.ua/1327494-sortuvannya-smittya-v-ukrajini-viyti-na-noviy-riven.html> [in Ukrainian].
2. Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro vidkhody» [«The Law of Ukraine «On Waste»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro Zaghaljnoderzhavnu prohramu povodzhennja z toksychnymy vidkhodamy» [Law of Ukraine «On the National Program on Toxic Wastes Management»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1947-14> [in Ukrainian].
5. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennja Nacionaljnoji strateghiji upravlinnja vidkhodamy v Ukraini do 2030 roku» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the National Strategy for Waste Management in Ukraine until 2030»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017> [in Ukrainian].
6. Romaniv M. V. (2015) Problemy utylizaciji smittja v Ukraini [Problems of garbage disposal in Ukraine]. *intkonf.org*. Retrieved from <http://intkonf.org/romaniv-mv-problema-utilizatsiyi-smittya-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
7. Smittja u sviti ta Ukraini [Garbage in the world and Ukraine]. *sites.google.com*. Retrieved from <https://sites.google.com/site/smittaushvitaukraieni/home> [in Ukrainian].
8. Upravlinnja vidkhodamy [Waste management]. (n.d.). *menr.gov.ua*. Retrieved from <https://menr.gov.ua/timeline/Vidhodi-ta-nebezpechni-rechovini.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2018 р.

УДК 332.133.6

Івашко Олена,
кандидат економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
м. Луцьк; e-mail: olena.ivasko@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-04-32-40>

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ В СИСТЕМІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

У статті розкрито актуальність проблеми створення й організації діяльності індустріальних парків як інструменту підтримки розвитку малих і середніх підприємств, активізації інвестиційної діяльності держави з метою її економічного зростання. Висвітлено значення індустріальних парків у сучасних умовах господарювання. Розкрито передумови та основні етапи створення індустріальних парків в Україні. Визначено провідні й конкурентні ознаки індустріальних парків, умови та вигоди від інвестування кожного учасника проекту. Розглянуто світовий досвід створення й функціонування індустріальних парків. Проаналізовано законодавчу